

Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP

Obdobie stratégie: 2019 – 2023
(pracovná verzia)

Autor:

Mgr. Marián Horenský, PhD.

poslanec Miestneho zastupiteľstva Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP;
koordinátor KVP Reprezent – miestneho dobrovoľníckeho centra / organizačná zložka
Dobrovoľníckeho centra Košíc)

Mgr. Martin Ištvan
Dobrovoľnícke centrum
Košíc

Odborná konzultácia:
Miroslava Langerová
Dobrovoľnícke centrum
Košického kraja

Mgr. Marián Švekuš
Rada mládeže Košického
kraja

Odborné pripomienkovanie:
Mgr. Martin Boršč
Iuventa – Slovenský inštitút mládeže

OBSAH

ÚVOD	2
1. VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV	3
2. ANALYTICKÁ ČASŤ	5
3. SWOT ANALÝZA	12
4. STRATÉGIA PODPORY ROZVOJA DOBROVOĽNÍCTVA MESTSKEJ ČASTI KOŠICE – SÍDLISKO KVP ...	13
ZÁVER	16

ÚVOD

Dobrovoľníctvo je sociálny a multidimenzionálny fenomén. Je dôležitou súčasťou života spoločnosti a jej rozvoja. Rok 2019 je v Košiciach o to významnejší, že Košice sú Európskym hlavným mestom dobrovoľníctva. Práve z pozície mesta, v ktorom teraz rezonuje titul v tejto téme, je možnosť tvorby stratégií a naklonenie si pozitívnej spätnej väzby, či tvorby verejných politik o to vhodnejšia a reálnejšia.

Angažovanie sa v dobrovoľníctve je možné považovať za určitú súčasť životného štýlu. Pre Slovensko je typickejší skôr komunitný typ dobrovoľníctva reprezentovaný neformálnou dobrovoľníckou pomocou ako manažérsky typ zastúpený formálnymi dobrovoľníckymi aktivitami. Tradícia individuálnej dobrovoľníckej pomoci na Slovensku je historicky staršia ako dobrovoľnícke aktivity, ktoré sa odohrávajú v organizáciách. Na Slovensku dobrovoľnícke aktivity charakterizuje v oboch typoch dobrovoľníctva (formálne a neformálne) kumulácia činností. Väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa venuje viacerým dobrovoľníckym aktivitám.

Vo všeobecnosti sa ukazuje relatívne stabilná miera zapojenia ľudí v dobrovoľníctve. Menia sa len preferencie ľudí vo vzťahu výberu oblasti zapojenia, druhov činností, ako aj typov organizácií, pre ktoré majú záujem dobrovoľnícky pracovať. Rovnako sa mení aj intenzita dobrovoľníckej práce z hľadiska času. Ukazuje sa, že skôr je preferované epizódne a krátkodobé dobrovoľníctvo.

Najväčší priestor pre zapojenie sa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poskytujú mimovládne organizácie, po nich nasledujú obce, mestá a organizácie štátnej správy. Najviac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobí v oblasti sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny, v oblasti životného prostredia a v oblasti umenia a kultúry.

Mestská časť Košice – Sídliisko KVP je mestskou časťou, v ktorej je možné realizovať veľké množstvo aktivít, ktoré majú dobrovoľnícky charakter. Je preto hodné a žiaduce mať dokument, ktorý si stanoví základný cieľ a bude možné kvantifikovať dosiahnuté výsledky, či vynaložené úsilie.

Cieľom stratégie – reagujúc na pomerne nízku osvetu a propagáciu dobrovoľníctva na verejnosti – je tvorba politiky v oblasti dobrovoľníctva založenej na skutočnom poznaní tohto fenoménu. Prepojenie výskumu, politiky a praxe je základom pre koncepčné riešenie dobrovoľníctva v MČ Košice – Sídliisko KVP, vytvorenie udržateľného systému jeho financovania a rozvoja do budúcnosti.

Sledujúc trend zvyšujúcej sa úlohy dobrovoľníctva pri budovaní lokálnych spoločenstiev, predkladaná stratégia má za cieľ spracovanie strednodobej prognózy vývoja dobrovoľníctva na území Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP spolu s identifikovaním odporúčaní pre tvorbu dobrovoľníckej politiky a vytvorenie prodobrovoľníckej kultúry. Cieľom je aj to, aby dobrovoľníctvo bolo vnímané ako hodnotná a oceňovaná činnosť. Je potrebné zmeniť negatívny predsudok, že dobrovoľnícka práca je forma práce zadarmo bez pozitívnych výsledkov.

1. VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

- **dobrovoľnícka aktivita:** ide o formálnu, alebo neformálnu činnosť vykonávanú zo slobodnej vôle v prospech druhých, ktorá má vzdelávací aspekt a sociálny prínos. Uskutočňuje sa v komunite, v spolupráci s neformálnou skupinou, alebo formálnou organizáciou, alebo prostredníctvom konkrétneho programu;
- **dobrovoľnícka príležitosť** – organizáciou popísaná pracovná náplň dobrovoľníka; konkrétna ponuka organizácie na výkon dobrovoľníckej činnosti;
- **dobrovoľnícke centrá:** sú novou organizačnou formou. Poslaním dobrovoľníckych centier je podieľať sa na rozvoji demokracie, podporovať rozvoj dobrovoľníctva a prostredníctvom neho budovať občiansku spoločnosť a zvyšovať kvalitu života;
- **dobrovoľnícky program:** je označením pre komplex aktivít zameraných na riadenie dobrovoľníkov v konkrétnej organizácii. Pozostáva najmä z týchto etáp: príprava programu, nábor dobrovoľníkov, pohovor s dobrovoľníkom, príprava dobrovoľníka, vlastná dobrovoľnícka činnosť, hodnotenie programu;
- **dobrovoľníctvo:** uvedomelá neplatená aktivita, alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí, alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka / dobrovoľníčky;
- **dobrovoľník:** človek, ktorý vynakladá svoj osobný čas, energiu, vedomosti a schopnosti v prospech činnosti, za ktorú neočakáva finančnú odmenu. Túto činnosť vykonáva z vlastnej vôle, bezodplatne, obvykle s podporou neziskovej organizácie či komunity;
- **infraštruktúra dobrovoľníctva:** označuje súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Vďaka fungujúcej infraštruktúre dobrovoľníctva môže každý aktívne prispieť ku komunitnému rozvoju a má umožnený rovnaký prístup k dobrovoľníckym aktivitám. Infraštruktúra formálneho dobrovoľníctva zahŕňa najmä právnu úpravu dobrovoľníctva, finančnú podporu dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií, aktivity smerujúce k propagácii a uznávaniu / oceňovaniu dobrovoľníctva, výskum o dobrovoľníctve a sieť regionálnych dobrovoľníckych centier;
- **formálne** (manažované, organizované) **dobrovoľníctvo:** dobrovoľníctvo, ktoré sa realizuje v rámci, alebo prostredníctvom určitého typu organizácie. Dobrovoľnícke aktivity sú vykonávané v rámci, alebo prostredníctvom organizácií pôsobiacich v neziskovom, verejnom a podnikateľskom sektore;

- **komunitné dobrovoľníctvo** – dobrovoľníctvo v obciach, na vidieku – ide najmä o členov miestnych spolkov, klubov, asociácií a jednôt (ako hasiči, poľovníci, rybári, záhradkári, včelári, futbalisti a pod.), ktorí udržiavajú lokálny spoločenský život;
- **koordinátor dobrovoľníckeho programu** – môže byť zamestnancom organizácie, alebo týmito úlohami môže byť poverený vybraný dobrovoľník v organizácii. Je vhodné, aby absolvoval akreditované vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva. Jeho úlohou je riadiť dobrovoľnícky program – najmä uskutočňovať nábor dobrovoľníkov, zabezpečovať komunikáciu s dobrovoľníkmi, s personálom organizácie a dobrovoľníkmi a klientmi a vedením organizácie. Zabezpečuje a vedie vstupné pohovory s dobrovoľníkmi, uzatvára s nimi dohody, riadi ich činnosť, vedie evidenciu dobrovoľníkov, supervíziu a iné;
- **manažment dobrovoľníctva** – profesionálna práca zameraná na organizáciu dobrovoľníckej činnosti, ale aj odbor, ktorý je možno študovať;
- **neformálne (nemanadžované) dobrovoľníctvo**: dobrovoľníctvo, ktoré sa odohráva mimo kontextu nejakej organizácie. Je vnímané ako priama pomoc poskytovaná jednotlivcom mimo rodiny a ľudí žijúcich v domácnosti dobrovoľníka / dobrovoľníčky. Je vykonávané spontánne, často aj ako voľno časová aktivita. Zvyčajne má vzájomne prospešný charakter;
- **profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami**: zavedenie nástrojov personálneho manažmentu, ktoré sa využívajú v profesionálnej práci so zamestnancami, do práce s dobrovoľníkmi. Potreba profesionalizácie dobrovoľníckeho manažmentu vystupuje osobitne do popredia v prípade, že sú dobrovoľníci a dobrovoľníčky zapojení / zapojené do aktivít prebiehajúcich mimo prostredia organizácie, kde ide o individualizovaný kontakt založený na dôvere v trojuholníku organizácia – klient – dobrovoľník. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je aj o tom, ako vie organizácia v rámci manažmentu dobrovoľníctva kombinovať voľbu a kontrolu, flexibilitu a organizovanosť, neformálnosť, výkonnosť a osobnú a profesionálnu podporu;
- **service learning**: aktívna stratégia učenia a učenia sa založená na službe v prospech iných s cieľom formovania občianskej zodpovednosti a rozvoja osobnosti. Vychádza z princípov zážitkového učenia. Obsah aktivity (služby) je pre žiakov vopred pripravený v spolupráci s miestnymi neziskovými a spoločenskými organizáciami a/lebo samosprávou. Zámerom je prepájanie teoretických poznatkov s každodennou praxou a reagovanie na požiadavky vyplývajúce z praxe. Jej pridanou hodnotou je rozvoj občianskych cností žiakov a posilňovanie vzťahu žiakov ku komunite. Prínosom pre žiakov je skutočnosť, že koncepcia „prináša reálny svet do školských tried“.

2. ANALYTICKÁ ČASŤ

Dobrovoľníctvo nie je na našom území ničím novým. Jeho historické a vývojové aspekty možno spájať v súčasnom období i v minulosti najmä s formovaním organizácií občianskeho sektora, ktoré sú na našom území výrazne dominujúcim priestorom uplatnenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

V celkovom vývoji organizácií, ktoré je možné zaradiť pod organizácie občianskeho sektora a paralelne aj dobrovoľníckych aktivít na našom území, nachádzame dve línie. Prvá línia aktivít a organizácií sa zameriava prevažne na plnenie verejnoprospešných cieľov (napr. sociálna a charitatívna činnosť). Druhá línia sa sústreďuje najmä na spolkový život a združovanie občanov, a to jednak za účelom primárne vzájomne prospešných či svojpomocných aktivít, alebo so širším osvetovým či sociálnym poslaním. Možno konštatovať, že uvedené rozdelenie zamerania organizácií občianskeho sektora a dobrovoľníctva nachádzame v našich podmienkach kontinuálne až po súčasnosť.

Obdobie po roku 1989 možno v slovenskej spoločnosti nazvať obdobím hľadania novej identity. Jej základom sa stala idea slobodnej demokratickej spoločnosti, založenej na občianskych princípoch, spolupráci a vzájomnej solidarite. Dochádza k znovuoživeniu priestoru občianskej spoločnosti, v ktorom nachádzajú ľudia možnosť seberealizácie, slobodnej voľby a prejavu individuality v rôznych formálnych či neformálnych zoskupeniach. Dobrovoľníctvo vo svojej rôznorodosti a univerzálnosti ponúka možnosti participácie pre všetky skupiny obyvateľstva (z hľadiska veku, rodu, spoločenského postavenia, a pod.).

Dobrovoľníctvo je kľúčovým prostriedkom, pomocou ktorého jednotlivci vyjadrujú svoju občiansku angažovanosť. Umožňuje občanom participovať na rozvoji a riadení komúnit, v ktorých žijú. Aktívni občania, zapájajúci sa do pomoci druhým či do riešenia spoločenských, alebo verejnoprospešných záležitostí a problémov, pomáhajú riešiť konkrétny problém či pomoc druhým. Zároveň sa však prostredníctvom svojho združovania sa a participácie na veciach verejných podieľajú na formovaní občianskeho povedomia a postojov a posilňujú tak aj svoju občiansku angažovanosť (ktorá je neraz limitovaná len na účasť vo voľbách). Z pasívnych obyvateľov sa tak postupne stávajú aktívni občania, ktorí sa zapájajú do miestneho života a stávajú sa motorom spoločenskej zmeny a rozvoja. Nepriamo tak prispievajú k posunu vo vnímaní vzťahu občan-štát-samospráva z paternalistickej pozície do roviny partnerskej, podporujú dozrievanie miestnej demokracie a celkovo občianskej spoločnosti.

Napriek nejednotnosti vo väčšine definícií existuje zhoda v minimálne troch kritériách, ktoré vymedzujú dobrovoľníctvo od iných foriem ľudskej aktivity. Dobrovoľníctvo je aktivita, ktorá je:

- *neplatená*: dobrovoľníctvo je neplatená aktivita, ktorá nie je vykonávaná primárne pre finančný zisk, i keď dobrovoľnícke aktivity môžu zahŕňať náhradu nákladov spojených s ich výkonom, prípadne symbolickú odmenu;

- *vykonávaná na základe slobodnej vôle*: dobrovoľnícke aktivity sú nepovinné a musia obsahovať signifikantný element voľby. Osoba sa v dobrovoľníckych aktivitách angažuje dobrovoľne, bez toho, aby bola k aktivite legálne, alebo inštitucionálne zviazaná;
- *v prospech iných*: prináša prospech iným ľuďom, alebo spoločnosti ako celku.

Sozanská a Tošner rozlišujú medzi niekoľkými formami dobrovoľníctva. Pre dobrovoľnícku činnosť zameranú prevažne na rodinu, príbuzenstvo a susedov používajú termín *občianska*, alebo *susedská výpomoc*. Pre dobrovoľnícku činnosť prebiehajúcu obvykle v rámci komunity vytvorenej v obci, farnosti, športovom klube a pod. používajú termín *vzájomne prospešné dobrovoľníctvo*. Zároveň upozorňujú na to, že hranice medzi susedskou výpomocou a vzájomne prospešným dobrovoľníctvom sú veľmi neostré. Dobrovoľníctvo, na ktorom stavajú neziskové organizácie a ktoré organizujú dobrovoľnícke centrá, označujú ako *verejne prospešné dobrovoľníctvo*.

Paine, Hill a Rochester prichádzajú v súvislosti s organizovanosťou dobrovoľníctva s novou klasifikáciou, ktorou nahrádzajú jednoduché rozlišovanie medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom. *Organizované dobrovoľníctvo* je vykonávané v rámci, alebo prostredníctvom formálne konštituovanej organizácie s dlhšie trvajúcou, alebo permanentnou existenciou. *Kolektívne dobrovoľníctvo* sa odohráva v rámci skupín, ktoré nie sú formálne organizované. Tieto skupiny môžu mať raz bližšie k charakteristikám rôznych formálnych asociácií, alebo inokedy sa môžu vzťahovať skôr na svet rodiny a priateľov. *Individuálne dobrovoľníctvo* je vykonávané jednotlivcom bez vzťahu k organizácii, alebo kolektívnemu úsiliu.

K zásadným úrovňam interpretáciám dobrovoľníctva ako sociálneho fenoménu patrí:

- *axiologický prístup*: je založený na analýze historického vývoja a interpretácii religióznych a sekulárnych hodnôt vzťahujúcich sa ku charite, filantropii, ale aj ku konceptu občianstva;
- *štrukturalistický prístup*: rozlišujeme ním rôzne úrovne formalizácie organizácií, ktoré združujú ľudí so záujmom o verejné záležitosti a konanie aktivít v prospech spoločného dobra v súvislosti s mierou spoločenskej kontroly;
- *ideologický prístup*: interpretuje dobrovoľníctvo vo vzťahu k udržaniu, alebo reforme sociálneho poriadku, distribúcii moci a vládnutiu.

Paradigmy, resp. perspektívy skúmania dobrovoľníctva sa prekrývajú, avšak všetky tri predstavujú osobitý pohľad na podstatu a hranice fenoménu dobrovoľníctva:

- *nezisková perspektíva* pozerá na dobrovoľníctvo ako na neplatenú prácu, ako na špecifický zdroj pre neziskový sektor a verejnú správu. Bádateľský záujem sa tu orientuje na veľké neziskové organizácie so zamestnancami, s manažérskym riadením, s hierarchickou štruktúrou, ktoré pôsobia hlavne vo sfére verejnoprospešných služieb;

- z *perspektívy občianskej spoločnosti* sa dobrovoľníctvo javí ako občiansky aktivizmus, resp. jedna z foriem občianskej participácie. Táto perspektíva sústreďuje pohľad skôr na menšie členské organizácie, na otázky získavania a motivácie dobrovoľníkov, sociálnych sietí, komunitného života a vzájomnej prospešnosti;
- *voľnočasová perspektíva* ukazuje dobrovoľníctvo ako spôsob trávenia voľného času. Spája dobrovoľníctvo netradične s pojmami ako sú „hobby“, „koníček“, alebo „amatérska činnosť“.

Rozlišujeme dva základné prístupy ku skúmaniu motivácie k dobrovoľníckej práci:

- *psychologické teórie* vychádzajú z premisy, že ľudia majú určité psychické potreby, ktoré sa snažia uspokojovať určitým správaním. Motivácia súvisí s vnútornými pohnútkami.
- *sociologické teórie* ich potom dopĺňajú poznatkami o sociálnej štruktúre, aby sme mohli vysvetliť, prečo niektorí ľudia tieto potreby uspokojujú práve dobrovoľníckou prácou.

Oba prístupy je potrebné v súčasnosti vnímať ako vzájomne sa dopĺňajúce. Nové trendy v oblasti dobrovoľníctva poukazujú na vzostup tzv. sebeckého dobrovoľníka, ktorý potvrdzuje, že dobrovoľníkov motivuje pri zapájaní sa do aktivít stále viac snaha získať konkrétne skúsenosti, vedomosti, zručnosti, zážitky a pod.

Slovenskí autori Brozmanová Gregorová, Marček a Mračková uvádzajú, že špeciálne prínosy má vykonávanie dobrovoľníckej činnosti pre samotného človeka, ktorý sa do takejto činnosti zapojí. Pri vykonávaní rôznych aktivít získava nové zručnosti a skúsenosti, zoznámi sa s novými ľuďmi, miestami či kultúrami, je často konfrontovaný so spoločenskými problémami a výzvami, ale aj rôznorodosťou, odlišnosťou, inými životnými podmienkami či spôsobom života. Tieto aspekty dobrovoľníckej práce predstavujú dôležité prínosy pre odborný a osobnostný rozvoj dobrovoľníka a dobrovoľníčky. Dobrovoľníctvo posilňuje sebadôveru, prináša nové podnety a motivácie do života, zapája skupiny, ktoré sa môžu cítiť na okraji spoločnosti či spoločenského záujmu. Dobrovoľníci získavajú pocit dôležitosti, zmysluplnosti a hodnoty vlastnej práce, darovaného času a úsilia. Dobrovoľníctvo tak vytvára prínos nielen pre niekoho iného či celú spoločnosť, ale aj pre samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčku, prispieva k budovaniu solidarity v spoločnosti založenej na angažovanosti jednotlivca.

Za ťažiskové funkcie dobrovoľníckych centier možno považovať vzdelávanie, koordináciu dobrovoľníkov, propagáciu a medializáciu dobrovoľníctva. Zároveň rozšírenie ponuky služieb pre organizácie, najmä v oblasti konzultačnej činnosti a supervízorstva. Ako výzva je vnímané zlepšenie spolupráce s podnikateľským sektorom a verejnou správou, najmä regionálnou a miestnou samosprávou. Dobrovoľnícke centrá

- *zvyšujú dostupnosť dobrovoľníckych príležitostí* tým, že vedú databázy organizácií a dobrovoľníckych príležitostí, a tak vedia zorientovať záujemcov v aktuálnej ponuke dobrovoľníckych príležitostí,

- *sieťujú organizácie* v komunitách z rôznych sektoroch a oblastí, čím sa podporujú vnútrosektorové a medzisektorové partnerstvá,
- *prispievajú k riešeniu problémov v komunite* – spolupráca organizácií a zapojenie miestnych ľudí prispieva k efektívnejšiemu využívaniu ľudských, finančných, materiálnych a prírodných zdrojov v komunitách. Zároveň participácia obyvateľov na riešení komunitných problémov prispieva zvýšeniu sociálnej súdržnosti a znižovaniu sociálnej exklúzie,
- *zviditeľňujú hodnotu dobrovoľníctva* pre spoločnosť a jednotlivcov. Prispievajú k zmenám v myslení, v odhaľovaní stereotypov a mýtov o dobrovoľníctve a dobrovoľníkoch.

V súčasnosti sú v svete identifikované nasledujúce funkcie dobrovoľníckych centier:

- *rozvoj dobrovoľníckych príležitostí*: príprava strategických plánov na využitie potenciálu v rámci miestnej komunity, v ktorej pôsobia;
- *marketing dobrovoľníctva*: podnietenie záujmu o dobrovoľníctvo prostredníctvom všestrannej propagácie dobrovoľníctva;
- *sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí*: servis pre potenciálnych dobrovoľníkov / dobrovoľníčky a organizácie. Ide o poskytnutie podpory a poradenstva v hľadaní adekvátnych dobrovoľníckych príležitostí;
- *zvyšovanie participácie obyvateľstva v dobrovoľníctve*;
- *rozvoj dobrej praxe*: zvyšovanie úrovne poznatkov o dobrovoľníctve
- *politické apelovanie a kampane o dobrovoľníctve*: zvyšovanie a udržiavanie povedomia miestnej, regionálnej a štátnej správy o problematike dobrovoľníctva.

Dobrovoľnícke centrá na Slovensku plnia tieto funkcie:

- *propagačná, osvetová funkcia*: je zameraná na propagáciu myšlienky dobrovoľníctva a šírenie informácií o ňom;
- *vzdelávacia funkcia*: centrum záujmu je zameraná na oblasť manažmentu dobrovoľníctva, realizujú sa nielen akreditované kurzy pre koordinátorov dobrovoľníckych programov, ale aj školenia a semináre;
- *vedenie databázy organizácií a databázy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok* a ich vzájomné prepájanie. Databázy slúžia ako nástroj sieťovania, šírenia informácií a sprostredkovania dobrovoľníckych príležitostí;
- *sieťovanie organizácií v regiónoch*: podpora rozvoja nielen vnútrosektorovej spolupráce v oblasti dobrovoľníctva, ale aj medzisektorovej spolupráci;
- *sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí*: poskytovanie informácií záujemcom o dobrovoľnícku prácu, o dobrovoľníckych príležitostiach v konkrétnych organizáciách a realizácia náborov zameraných na získavanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie a ich aktivity;

- *konzultačná funkcia*: predstavuje službu najmä organizáciám, s ktorými už dobrovoľnícke centrá dlhodobejšie spolupracujú (napr. pri príprave projektov, často aj v spolupráci, skvalitňovaní manažmentu dobrovoľníctva v organizácii a pod.);
- *zviditeľňovanie spoločenskej hodnoty dobrovoľníctva*: prostredníctvom spoločenských podujatí zameraných na oceňovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v jednotlivých regiónoch;
- *výskumná činnosť*: aktivity zamerané nielen na sledovanie vývoja dobrovoľníctva, ale aj na rozvoj akademického diskurzu.

V posledných desaťročiach sú v odbornej literatúre popísané dva protichodné vzorce dobrovoľníctva – tradičný a nový. *Tradičný vzorec dobrovoľníctva* je charakteristický dlhodobou participáciou, často je spojený s členstvom v organizácii. Dobrovoľníci sú altruisticky a normatívne motivovaní, prevažujú emocionálne podfarbené väzby členov na organizáciu a komunitu. *Nový* (tzv. *reflexívny štýl dobrovoľníctva*) predstavuje opačný vzor správania obyvateľov – zameranie sa skôr na uspokojenie vlastných potrieb – obyvatelia preferujú skôr krátkodobé angažovanie sa, nie sú členmi organizácií, často majú slabú väzbu na komunitu, očakávajú vysokú mieru profesionalizácie dobrovoľníckych aktivít v organizácii.

Empirické zistenia z výskumu „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“ poukazujú na sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok:

- približne rovnakým zastúpením mužov a žien v oboch typoch dobrovoľníctva (formálneho a neformálneho),
- približne rovnakým zastúpením jednotlivých vekových skupín,
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a vzdelaním, čím vyššie vzdelanie ľudia majú, tým je ich angažovanosť v dobrovoľníctve vyššia,
- vyššou mierou neformálneho dobrovoľníctva u vidieckeho obyvateľstva a obyvateľstva Prešovského a Košického kraja,
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a ekonomickou pozíciou, pričom najvyššiu mieru participácie vykazujú študenti a študentky vysokých škôl, pracujúci a ľudia na dôchodku, na druhej strane najmenej zapojení sú nezamestnaní a študenti a študentky stredných škôl,
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a výškou príjmu, pričom sa participácia automaticky s príjmom nezvyšuje. Najmenej aktívni z hľadiska príjmových skupín sú ľudia s najnižším príjmom, najvyššiu aktivitu vykazujú ľudia s priemerným príjmom, t. j. od 600 do 900 eur,
- vyššou mierou zapojenia sa vdovcov a vdov do neformálneho dobrovoľníctva,
- súvislosťou medzi vierovyznaním a neformálnym dobrovoľníctvom v prospech veriacich,
- spojenie s členstvom, pričom členovia organizácií majú tendenciu byť v oboch typoch dobrovoľníctva aktívnejší.

Slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky motivujú k dobrovoľníctvu najmä ich silné presvedčenie, že je dôležité, aby človek pomáhal druhým a túžba stretnúť cez dobrovoľníctvo

nových ľudí a nadviazať nové priateľstvá. Medzi dôležité motivačné faktory patria aj učenie sa z dobrovoľníckej skúsenosti a lepšie spoznanie seba, ľudí či organizácie, reciprocita, získanie pocitu lepšieho sebavedomia či sebahodnotenia, túžba získať nové vedomosti, skúsenosti či kontakty použiteľné v zamestnaní a radosť z uznania, ktoré dobrovoľníctvo prináša.

Najväčšími bariérami zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva sú nepožiadanie o pomoc, neinformovanosť o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva a nedostatok času.

Respondenti a respondentky najčastejšie súhlasili s tvrdením, že sa dobrovoľníckej činnosti zúčastňujú preto, že sa im páči, čo robia. Ďalšími dôležitými prínosmi dobrovoľníctva sú uspokojenie z výsledkov práce, rozšírenie životných skúseností, osobný rozvoj, získavanie nových schopností a zručností, vytváranie nových priateľstiev, sebarealizácia, získanie pocitu potrebnosti, ale aj osobného úspechu, sebadôvery a nesebeckosti.

V Košickom kraji existuje samostatná Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji z roku 2015. Cieľom kvantitatívneho reprezentatívneho výskumu 2015 bolo identifikovať vzorce dobrovoľníckej činnosti obyvateľov Košického kraja.

Formálnemu dobrovoľníctvu sa v Košickom kraji venuje 10,66% populácie nad 15 rokov veku. Košický kraj je teda možné zaradiť medzi kraje s nižšou mierou participácie vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách, čo môže súvisieť s individualizáciou spoločnosti ako takej, ďalej s vysokou mobilitou obyvateľov kraja za prácou a v neposlednom rade s vysokou mierou nezamestnanosti spojenou s chudobou (nutnosť hľadať platené, nie neplatené aktivity). Samozrejme svoju úlohu tu zohráva aj informovanosť verejnosti o dobrovoľníckych aktivitách a o dobrovoľníctve ako takom.

Do neformálneho dobrovoľníctva sa zapojilo 37,70% respondentov. Vyššia miera participácie v neformálnom dobrovoľníctve v porovnaní s formálnym dobrovoľníctvom poukazuje na to, že pre obyvateľov Košického kraja je typickejší komunitný typ dobrovoľníctva reprezentovaný nezištnou pomocou druhým ako inštitucionalizovaný (manažérsky) typ dobrovoľníctva zastúpený formálnymi dobrovoľníckymi aktivitami.

Sociálny profil dobrovoľníkov Košického kraja je charakterizovaný:

- približne rovnakým podielom mužov a žien v oboch typoch dobrovoľníctva,
- približne rovnakým zastúpením jednotlivých vekových skupín v rámci neformálneho dobrovoľníctva, ale nižšou mierou angažovanosti starších ľudí nad 50 rokov veku v rámci formálneho dobrovoľníctva,
- súvislosťou medzi zapojením sa do dobrovoľníctva a vzdelaním u formálnych dobrovoľníkov, kedy hlavne vzdelanejší ľudia so stredným vzdelaním s maturitou sa angažujú vo väčšej miere, naopak súvislosť medzi neformálnym dobrovoľníctvom a vzdelaním nebola preukázaná,
- súvislosťou medzi bydliskom a zapojením sa do formálneho dobrovoľníctva, kedy viac formálnych dobrovoľníkov býva v meste, naopak približne rovnakým zastúpením u obyvateľov miest a obcí v neformálnom dobrovoľníctve,
- súvislosťou medzi sociálno-ekonomickým statusom a zapojením sa do formálneho dobrovoľníctva, kedy sú viac zapojení pracujúci a študenti vysokých škôl oproti obyvateľom na materskej/rodičovskej dovolenke a dôchodcom, približne rovnako sú

zastúpené jednotlivé kategórie sociálno-ekonomického statusu v neformálnom dobrovoľníctve,

- približne rovnakým zastúpením členov aj nečlenov cirkví v rámci obidvoch foriem dobrovoľníctva.

Najväčšie pole pôsobnosti pre formálnych dobrovoľníkov poskytuje v rámci Košického kraja tretí sektor. Najviac formálnych dobrovoľníkov pôsobí v oblasti sociálnych služieb, druhou najpočetnejšou oblasťou je oblasť ochrany životného prostredia, po ktorej nasleduje oblasť zdravotníctva. Aktivity vykonávané formálnymi dobrovoľníkmi sú rôzne a nemožno ich jednoznačne kategorizovať. Priame zdroje informovania o formálnom dobrovoľníctve sú využívanéjšie ako nepriame. Formálnych aj neformálnych dobrovoľníkov Košického kraja motivuje k dobrovoľníctvu silné presvedčenie pomáhať druhým ľuďom a túžba stretnúť cez dobrovoľnícke aktivity nových ľudí a spriatelíť sa s nimi. Na dobrovoľníctve oceňujú dobrovoľníci hlavne to, že im dáva pocit, že nie sú sebeckí a uspokojujú ich výsledky ich práce. Jednoducho páči sa im byť dobrovoľníkmi.

Najväčšími bariérami pri zapojení sa do dobrovoľníckych aktivít sa ukazuje nedostatok času a to, že ich nik o pomoc nepožiadaval.

3. SWOT ANALÝZA

SILNÉ STRÁNKY

existujúca sieť organizácií, ktorí pracujú s dobrovoľníkmi

pravidelne opakujúce sa podujatia dobrovoľníckeho charakteru

potenciál udržateľnosti dobrovoľníctva

RIZIKÁ / OHROZENIA

politická nevôľa, resp. nezáujem samosprávy o podporu dobrovoľníctva

potenciálny nezáujem o dobrovoľníctvo zo strany verejnosti

nezáujem o sieťovanie / neochota spolupráce medzi organizáciami, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi

SLABÉ STRÁNKY

chýbajúca stratégia rozvoja podpory dobrovoľníctva

slabé povedomie o dobrovoľníctve, resp. nedostatočná informovanosť (osveta)

neefektívna komunikácia medzi organizáciami, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi

nízka atraktivita dobrovoľníckej práce

chýbajúci efektívny informačný systém o dobrovoľníctve

chýbajúce dobrovoľnícke programy

PRÍLEŽITOSTI

motivácia plnohodnotne tráviť voľnočasové aktivity

podpora rozvoja dobrovoľníctva zo strany Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP

prepojenie samosprávy a tretieho sektora

tvorba nových kontaktov a spolupráce s organizáciami, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi

tvorba grantovej schémy pre dobrovoľníctvo, resp. potenciál mobilizovať finančné zdroje pre dobrovoľnícke aktivity

úspory v oblasti verejných služieb

zavedenie efektívneho informačného systému o dobrovoľníctve

4. STRATÉGIA PODPORY ROZVOJA DOBROVOĽNÍCTVA MESTSKEJ ČASTI KOŠICE – SÍDLISKO KVP

Cieľom stratégie je propagovať dobrovoľníctvo a navrhnuť systém podpory rozvoja dobrovoľníctva na sídlisku KVP v rokoch 2019 do 2023.

PRIORITA 1: PODPORA VYTVÁRANIA KULTÚRY DOBROVOĽNÍCTVA NA SÍDLISKU.

Je veľmi dôležité, aby boli obyvatelia sídliska informovaní o možnostiach zapojenia sa do dobrovoľníctva, o jeho význame a prínose pre život. Vo všeobecnosti informovanosť o dobrovoľníctve stále nie je dostatočná. Je pravda, že oveľa viac sa na tomto poli deje ako sa o tom na verejnosti vie. Informovanosť je kľúčová pri premene potenciálnych záujemcov o dobrovoľníctvo na aktívnych dobrovoľníkov.

Špecifický cieľ 1.1: Zvýšiť úroveň poznatkov o dobrovoľníctve

- *Opatrenie 1.1.1:* Pripraviť a realizovať informačný seminár pre obyvateľov sídliska, ktorého cieľom bude zvýšenie povedomia o význame dobrovoľníctva a podnietenie záujmu o dobrovoľníctvo.
- *Opatrenie 1.1.2:* Prijíť etický kódex dobrovoľníctva na Sídlisku KVP.
- *Opatrenie 1.1.3:* Vyhotovovať informatívne správy o stave dobrovoľníctva na Sídlisku KVP za aktuálny kalendárny rok.

Špecifický cieľ 1.2: Zvýšiť zapojenie obyvateľov sídliska KVP do dobrovoľníckych aktivít

- *Opatrenie 1.2.1:* Pripraviť a realizovať v kalendárnom roku jednu informačnú kampaň pre verejnosť na sídlisku.
- *Opatrenie 1.2.2:* Zapojiť obyvateľov do národných projektov zameraných na dobrovoľníctvo.
- *Opatrenie 1.2.3:* Zorganizovať podujatie dobrovoľníckeho charakteru, ktoré by sa každoročne opakovalo a umožnilo by obyvateľom KVP vyskúšať si dobrovoľnícke aktivity.

Špecifický cieľ 1.3: Zviditeľniť spoločenský prínos dobrovoľníkov na KVP prostredníctvom všestrannej propagácie

- *Opatrenie 1.3.1:* Medializovať príklady dobrej praxe a príbehy dobrovoľníkov – obyvateľov KVP v médiách národného, regionálneho a lokálneho charakteru a prostredníctvom komunikačných prostriedkov Mestskej časti Košice – Sídlisko KVP.
- *Opatrenie 1.3.2:* Podporovať oceňovania dobrovoľníckej činnosti.
- *Opatrenie 1.3.3:* Pri propagácii dobrovoľníctva a informačných aktivitách súvisiacich s dobrovoľníctvom zapájať dobrovoľníkov, ktorí sa zúčastňujú dobrovoľníckej činnosti, prípadne organizácie, ktoré sa venujú práci s dobrovoľníkmi.

- *Opatrenie 1.3.4:* Vytvoriť webový portál o dobrovoľníctve v Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP.

PRIORITA 2: SKVALITNENIE RIADENIA DOBROVOĽNÍKOV V ORGANIZÁCIÁCH VZDELÁVACIEHO CHARAKTERU

Cieľom je prepojiť dobrovoľníctvo s formálnym vzdelávaním a vytvoriť tak systém pre spoluprácu škôl s dobrovoľníckymi organizáciami a ich sieťovanie v oblasti výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu. Zvýšenie zapojenia študentov do dobrovoľníctva je podmienené jeho kvalitným manažmentom.

Špecifický cieľ 2.1: Prepojiť dobrovoľníctvo s formálnym vzdelávaním

- *Opatrenie 2.1.1:* Pripraviť a realizovať informačný seminár o dobrovoľníctve pre študentov základných a stredných škôl so sídlom na Sídlišku KVP spojenom s prezentáciou príkladov dobrej praxe.
- *Opatrenie 2.1.2:* Zriadiť pozíciu koordinátora dobrovoľníckych programov / dobrovoľníckych aktivít na základných a stredných školách.
- *Opatrenie 2.1.3:* Zabezpečiť vzdelávanie koordinátorov dobrovoľníckych programov / dobrovoľníckych aktivít na základných a stredných školách.

Špecifický cieľ 2.2: Vytvoriť, alebo implementovať dobrovoľnícky program / dobrovoľnícke programy na základných a stredných školách na Sídlišku KVP

- *Opatrenie 2.2.1:* Realizovať informačný seminár o vyučovacej stratégii Service learnig.
- *Opatrenie 2.2.2:* Pripraviť a realizovať pilotný projekt na základných, alebo stredných školách, ktorý bude zameraný na vyučovaciu stratégiu Service learning.

PRIORITA 3: SYSTÉMOVÁ PODPORA DOBROVOĽNÍCTVA NA SÍDLISKU KVP

Podpora miestnej samosprávy formou vytvárania podmienok pre zapájanie obyvateľov do dobrovoľníckych aktivít je základným predpokladom rozvoja komunitného dobrovoľníctva. Vytvorenie pracovnej pozície koordinátora dobrovoľníkov je kľúčovým predpokladom pre kvalitné manažovanie práce dobrovoľníkov.

I keď dobrovoľnícka práca je neplatená, neznamená to, že jej vykonávanie je zadarmo, vyžaduje si náklady na výkon dobrovoľníckej práce. Dobrovoľníctvo avšak vo veľkej miere šetrí mnoho finančných prostriedkov a predstavuje efektívny spôsob financovania celého rozsahu služieb či činností. Aby sa dobrovoľníctvo mohlo rozvíjať, potrebuje mať podporu v zabezpečení zodpovedajúceho fiškálneho rámca. Práca odvedená dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a iné prínosy pri kvalitných dobrovoľníckych programoch a dobrovoľníckych aktivitách mnohokrát prevyšujú nevyhnutné investície do dobrovoľníctva.

Výskum dobrovoľníctva je predpokladom vytvárania obrazu o dobrovoľníctve a jeho vývoji. Súčasne je predpokladom pre prognózovanie trendov a základom pre kreovanie politiky dobrovoľníctva.

Špecifický cieľ 3.1: Zriaďiť lokálne dobrovoľnícke centrum, komisiu, alebo pracovnú skupinu

- *Opatrenie 3.1.1:* Zriaďiť lokálne dobrovoľnícke centrum, komisiu, alebo pracovnú skupinu pre koordináciu dobrovoľníckych programov, dobrovoľníckych aktivít a organizácií, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi.
- *Opatrenie 3.1.2:* Zlepšiť úroveň sieťovania organizácií na Sídlišku KVP, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi.
- *Opatrenie 3.1.3:* Zriaďiť na Miestnom úrade Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP pracovnú pozíciu koordinátora dobrovoľníctva, alebo kompetencie koordinátora dobrovoľníctva priradiť už k existujúcej pracovnej pozícii.

Špecifický cieľ 3.2: Finančne podporovať koordináciu dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych aktivít

- *Opatrenie 3.2.1:* Vytvoriť grantovú schému finančnej podpory dobrovoľníctva.
- *Opatrenie 3.2.2:* Vytvoriť podprogram v rámci programového rozpočtu pre potreby finančnej podpory dobrovoľníctva.
- *Opatrenie 3.2.3:* V rámci motivácie k dobrovoľníctvu zaviesť systém benefitov pre dobrovoľníkov na Sídlišku KVP.

Špecifický cieľ 3.3: Realizovať systematický výskum o dobrovoľníctve

- *Opatrenie 3.3.1:* Realizovať systematický výskum na Sídlišku KVP, zameraný na dobrovoľníctvo, ktorý bude tvoriť východisko pre Stratégiu podpory rozvoja dobrovoľníctva pre roky 2024 až 2028.

ZÁVER

Dobrovoľníctvo na Slovensku nemá taký vysoký spoločenský status a uznanie ako v krajinách rozvinutej demokracie. Základnou prekážkou je predovšetkým nízke spoločenské (verejné) uznanie hodnoty a prínosu dobrovoľníctva – širšia verejnosť poväčšine ani nevie definovať, kto to je dobrovoľník. Ťažko sa chápe, že niekto niečo robí zadarmo a vo svojom voľnom čase.

Je potrebné rozvíjať dobrovoľnícku kultúru, v rámci ktorej každá veková skupina si osvojí dôležitosť / význam spoločenskej zodpovednosti, aktívneho občianstva a nadobúdania kompetencií. V súvislosti s tým je kľúčová pestrá ponuka dobrovoľníckych príležitostí pre občanov. Je potrebné, aby dobrovoľnícke programy boli nastavené tak, aby sa do nich mohli zapojiť všetky sociálne skupiny z rôznych generácií – aby typy dobrovoľníckych príležitostí boli kompatibilné s vekom potencionálneho dobrovoľníka a jeho statusom. Je potrebné zredukovať negatívne názory o dobrovoľníctve – prostredníctvom informačných kampaní zameraných na zdôraznenie užitočnosti dobrovoľníctva – a pomôcť posunúť dobrovoľníctvo v očiach verejnosti kam naozaj patrí ako niečo vzácne, hodnotné, užitočné a obohacujúce. Možno konštatovať, že dobrovoľníctvo je a pravdepodobne aj zostane dôležitou súčasťou života mnohých ľudí, organizácií i celej spoločnosti.

Záver stratégie obsahuje návrhy rôznych merateľných výsledkov, prostredníctvom ktorých je potom možné priebežne vyhodnocovať plnenie stratégie. **Prioritou je propagácia dobrovoľníctva a nastavenie systémovej podpory.**

Cieľom stratégie aj s prihliadnutím na merateľné výsledky je:

- 1) minimálne raz ročne realizovať seminár (workshop) o dobrovoľníctve pre obyvateľov Sídlička KVP;
- 2) prijať etický kódex dobrovoľníctva na Sídličku KVP;
- 3) vyhotoviť Informatívne správy o stave dobrovoľníctva na Sídličku KVP,
- 4) minimálne raz ročne realizovať informačnú kampaň o dobrovoľníctve na Sídličku KVP;
- 5) zapojiť v rámci kalendárneho roka obyvateľov Sídlička KVP do minimálne jedného národného projektu zameraného na dobrovoľníctvo;
- 6) 4-krát ročne zorganizovať (spoluzorganizovať) dobrovoľnícke podujatie;
- 7) 10 výstupov v médiách (medializácia) o dobrovoľníctve na Sídličku KVP;
- 8) informovať v kalendárnom roku minimálne v 2 číslach KVaPky o dobrovoľníctve;
- 9) realizovať podujatie zamerané na oceňovania dobrovoľníkov, resp. oceňovať dobrovoľníkov v rámci udeľovania verejných ocenení mestskej časti;
- 10) vytvoriť webový portál o dobrovoľníctve;
- 11) 5-krát ročne realizovať seminár (workshop) o dobrovoľníctve na základných a stredných školách na Sídličku KVP;
- 12) existencia 5 koordinátorov na základných a stredných školách na Sídličku KVP;
- 13) realizovať na základných a stredných školách dobrovoľnícky program „Service learning“;

- 14) vytvoriť lokálne dobrovoľnícke centrum, alebo komisiu / pracovnú skupinu, ktorého / ktorej bude snaha propagovať a podporovať rozvoj dobrovoľníctva na Sídlišku KVP;
- 15) existencia 15 organizácií na Sídlišku KVP, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi;
- 16) zapojiť 1000 obyvateľov do dobrovoľníckych programov a aktivít;
- 17) existencia koordinátora na Miestnom úrade Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP;
- 18) existencia grantovej schémy finančnej podpory dobrovoľníctva;
- 19) existujúci podprogram v rámci programového rozpočtu Mestskej časti Košice – Sídliisko KVP;
- 20) existencia 5 benefitov pre dobrovoľníkov na Sídlišku KVP;
- 21) realizovaný a vyhodnotený systematický výskum o dobrovoľníctve na Sídlišku KVP.

Použitá literatúra:

- BROZMANOVÁ – GREGOROVÁ, A. (ed.): **Dobrovoľníctvo na Slovensku. Výskumné reflexie.** Bratislava: Iuventa 2012. ISBN 978-80-8072-119-0.
- BROZMANOVÁ – GREGOROVÁ, A. – MARČEK, E. – MRAČKOVÁ, A.: **Analýza dobrovoľníctva na Slovensku.** Banská Bystrica: PF UMB, OZ Pedagóg, PDCS, PANET 2009. ISBN 978-80-8083-844-7.
- KRÁLIKOVÁ, N.: **Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak ...** Bratislava: Iuventa 2006. ISBN 80-8072-054-1.
- Manual of the Measurement of Volunteer Work.** Geneva: International Labour Office 2011. ISBN 978-92-2-125071-5.
- MATULAYOVÁ, T.: **Fenomén dobrovoľníctva optikou andragogiky a sociálnej práce.** In: Fenoméme dobrovoľníctva v sociálnych službách. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2011. ISBN 978-80-970485-5-6.
- Measuring volunteering: A practical Toolkit.** Washington: Independent Sector 2001. ISBN 0-929556-09-7.
- PAINE, A., E. – HILL, M. – ROCHESTER, C.: **A rose by any other name... Revisiting the question: what exactly is volunteering?** London: Institute for Volunteering Research 2010.
- Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier.**
- SOZANSKÁ, O. – TOŠNER, J.: **Dobrovoľníci a metodika práce s nimi v organizáciách.** Praha: Portál 2002. ISBN 80-7178-514-8.
- Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji.**